

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА
МИНИСТЪР

ЗА П О В Е Д

№ РД 09 -379/09.03.2009 г.

На основание чл. 36, ал. 2 от Закона за професионалното образование и обучение, във връзка с чл. 42, ал. 1 и ал. 2 от Наредба № 3 от 15.04.2003 г. за системата на оценяване, при спазване изискванията на чл. 66, ал. 1 и ал. 2 от Административнопроцесуалния кодекс и във връзка с организирането и провеждането на държавните изпити за придобиване степен на професионална квалификация за професията

У Т В Ъ Р Ж Д А В А М

Национална изпитна програма за провеждане на държавни изпити за придобиване на трета степен на професионална квалификация за професия код **345010 Икономист-мениджър**, специалност код **3450103 Земеделско стопанство** от професионално направление код **345 Стопанско управление и администрация**, от Списъка на професиите за професионално образование и обучение по чл. 6 от Закона за професионалното образование и обучение.

Контрол по изпълнението на заповедта възлагам на Кирчо Атанасов – заместник-министър.

ДАНИЕЛ ВЪЛЧЕВ
ЗАМЕСТИК МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛ И
МИНИСТЪР НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

НАЦИОНАЛНА ИЗПИТНА ПРОГРАМА

**ЗА ПРОВЕЖДАНЕ НА ДЪРЖАВНИ ИЗПИТИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ
НА ТРЕТА СТЕПЕН НА ПРОФЕСИОНАЛНА КВАЛИФИКАЦИЯ**

	Код по СПОО	Наименование
Професионално направление	345	СТОПАНСКО УПРАВЛЕНИЕ И АДМИНИСТРАЦИЯ
Професия	345010	ИКОНОМИСТ-МЕНИДЖЪР
Специалност	3450103	ЗЕМЕДЕЛСКО СТОПАНСТВО

Утвърдена със Заповед № РД 09 -379/09.03.2009 г.

София, 2009 година

I. ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ И ЦЕЛ НА ИЗПИТНАТА ПРОГРАМА

Националната изпитна програма е предназначена за организиране и провеждане на държавните изпити по теория и по практика на професията и специалността за придобиване на **трета** степен на професионална квалификация по професията **345010 Икономист-мениджър**, специалност **3450103 Земеделско стопанство**, от Списъка на професиите за професионално образование и обучение по чл. 6 от Закона за професионалното образование и обучение.

Целта на настоящата национална изпитна програма е да определи единни критерии за оценка на професионалните компетентности на обучаваните, изискващи се за придобиване на **трета** степен на професионална квалификация по изучаваната професия и специалност.

Националната изпитна програма е разработена във връзка с чл. 36 от Закона за професионалното образование и обучение (ЗПОО) в съответствие с Държавното образователно изискване за придобиване на квалификация (Наредба № 4 на Министерство на образованието и науката от 4.12.2006 г. за придобиване на квалификация по професия **Икономист-мениджър**, обн. ДВ. бр.10 от 30.01.2007 г.).

Държавните изпити по теория и по практика на професията и специалността се провеждат в съответствие с изискванията на ЗПОО и Наредба № 3 от 15.04.2003 г. за системата на оценяване.

II. СЪДЪРЖАНИЕ НА НАЦИОНАЛНАТА ИЗПИТНА ПРОГРАМА

Настоящата национална изпитна програма съдържа:

- 1. За държавния изпит по теория на професията и специалността:**
  - а. Изпитните теми с план-тезиса на учебното съдържание.
  - б. Критерии за оценяване.
- 2. За държавния изпит по практика на професията и специалността:**
  - а. Указания за изпита по практика.
  - б. Критерии за оценяване.
- 3. Система за оценяване.**
- 4. Препоръчителна литература.**
- 5. Приложения:**
  - а. Примерен изпитен билет за държавния изпит по теория на професията и специалността.
  - б. Примерно индивидуално практическо задание.

III. ДЪРЖАВЕН ИЗПИТ ПО ТЕОРИЯ НА ПРОФЕСИЯТА И СПЕЦИАЛНОСТТА

1. Изпитни теми с план-тезис на учебното съдържание

Изпитна тема № 1: Аграрна политика на Европейския съюз.

План-тезис:

- Същност и значение на аграрната политика на ЕС.
- Цели на аграрната политика.
- Етапи в развитието на общата аграрна политика.

Приложна задача: Схематизира етапите в развитието на общата аграрна политика на ЕС с акценти: времеви периоди, цели и страни- участнички.

Дидактически материали: Информация за аграрната политика на ЕС с оглед изпълнението на приложната задача.

<i>Критерии за оценяване на изпитна тема № 1:</i>	Максимален брой точки
1. Дефинира същността и значението на аграрната политика на Европейския съюз.	10
2. Разбира и обяснява целите на общата аграрна политика.	20
3. Начертава етапите в развитието на общата аграрна политика.	10
4. Анализира и доказва предимствата и недостатъците на общата аграрна политика.	10
5. Решава приложната задача.	10
Общ брой точки:	60

Изпитна тема № 2: Политика на Европейския съюз по развитие на селските райони.

План-тезис:

- Същност на селския район.
- Класификация на селските райони.
- Основни принципи на политиката на ЕС по развитието на селските райони.
- Разработване на програмни планове за устойчиво развитие.
- Модели за развитие на селските райони в България.

Приложна задача: Разработване на примерна структура на програмен план на малко земеделско стопанство.

Дидактически материали:

<i>Критерии за оценяване на изпитна тема № 2:</i>	Максимален брой точки
1. Дефинира понятието селски район.	10
2. Класифицира селските райони.	20
3. Обяснява същността и съдържанието на политиката на ЕС по развитие на селските райони .	10
4. Анализира значението на принципите на политиката на ЕС по развитието на селските райони	10
5. Решава приложната задача.	10
Общ брой точки:	60

Изпитна тема № 3: Аграрна политика на България.

План-тезис:

- Същност на аграрната политика.
- Ценова, търговска, данъчна и кредитна политика.
- Държавно регулиране и подпомагане на земеделските производители.
- Прилагане на общата селскостопанска политика на ЕС.

Приложна задача: Изчисляване цената на единица селскостопански продукт при износ.

Дидактически материали: Справка за митата съгласно условието на задачата.

<i>Критерии за оценяване на изпитна тема № 3:</i>	Максимален брой точки
1. Дефинира същността на аграрната политика в България.	10
2. Разбира и обяснява отделните видове ценова, търговска, данъчна и кредитна политика.	20
3. Представя целите и инструментите на държавното регулиране на земеделието.	10
4. Анализира и оценява целите и съдържанието на програмите на държавен фонд «Земеделие».	10
5. Решава приложната задача.	10
Общ брой точки:	60

Изпитна тема № 4: Организация, нормиране и заплащане на труда в земеделието.

План-тезис:

- Трудово възнаграждение според изискванията и оценката на работното място.
- Системи и форми на заплащане на труда.
- Методи за оценка и самооценка на резултатите от извършената работа.
- Формиране на работната заплата.
-

Приложна задача: Определяне размера на индивидуална работна заплата в земеделско предприятие по предварително зададени данни. Форма на заплащане - по избор.

Дидактически материали: Актуална към момента Наредба за структурата и организацията на работната заплата.

<i>Критерии за оценяване на изпитна тема № 4:</i>	Максимален брой точки
1. Познава същността на заплащането на труда, формирането на работната заплата.	10
2. Познава системите и формите за заплащане на труда, анализира факторите, оказващи влияние върху формирането на работната заплата.	20
3. Познава методи за оценка и самооценка на резултатите от извършената дейност.	10
4. Познава технология за провеждане и внедряване на системи за оценка на труда на персонала.	10
5. Решава приложната задача.	10
Общ брой точки:	60

Изпитна тема № 5: Предприемаческа дейност и предприемачески процес.

План-тезис:

- Предприемаческа дейност и предприемаческо поведение.
- Субекти на предприемаческата дейност.
- Предприемачески процес – понятие, фази.
- Фактори, оказващи влияние върху предприемаческия процес.
- Предприемачески функции.

Приложна задача: Описание на ситуация с три или четири алтернативни варианта на решения на определен проблем. Учениците трябва да приложат предприемаческото си мислене и да изберат алтернативата, която смятат за най-подходяща за решаването на поставения проблем и да обосноват своя избор.

Дидактически материали:

Критерии за оценяване на изпитна тема № 5:	Максимален брой точки
1. Дефинира същността на понятията предприемаческа дейност, предприемаческо поведение и предприемачески процес.	10
2. Разбира и обяснява различните фази на предприемаческия процес.	20
3. Представя субектите на предприемаческата дейност и предприемаческите функции.	10
4. Анализира и оценява факторите, които оказват влияние върху предприемаческия процес.	10
5. Решава приложната задача.	10
Общ брой точки:	60

Изпитна тема № 6: Икономическа роля на малките и средни предприятия.

План-тезис:

- Същност и значение на малките и средни предприятия.
- Критерии за микро, малко и средно предприятие. Правна уредба.
- Независимо предприятие, предприятие – партньор и свързано предприятие.
- Политика на ЕС по отношение на малките и средни предприятия.
- Национална политика за развитие на малките и средни предприятия.
-

Приложна задача: Изчисляване на показателите: брой персонал, годишен оборот и стойност на активите за предприятие “X”, което е предприятие-партньор или свързано предприятие и определяне дали е микро, малко или средно предприятие, по предварително зададени данни.

Дидактически материали: Графично представена схема за изчисляване на данните за предприятие-партньор (съотв. свързано предприятие).

Критерии за оценяване на изпитна тема № 6:	Максимален брой точки
1. Дефинира същността и значението на малките и средни предприятия за икономиката на страната.	10
2. Разбира и използва критериите за микро, малко, средно, независимо, свързано предприятие и предприятие – партньор.	20
3. Анализира основните насоки на политиката на ЕС по отношение на малките и средни предприятия.	10
4. Анализира и оценява националната политика за развитие на малките и средни предприятия.	10
5. Решава приложната задача.	10
Общ брой точки:	60

Изпитна тема № 7: Финансиране на предприемаческата дейност.

План-тезис:

- Определяне на потребността от капитал.
- Източници на финансиране – същност и видове.
- Банков кредит – същност, видове, базисни условия при получаване на банков кредит.
- Лизинг.
- Кредити по програми за подпомагане на бизнеса.

Приложна задача: Определяне на потребността от капитал за започване на малък бизнес (по избор) - обмисляне и преценяване на факторите, оказващи влияние върху обема на необходимите средства, установяване на техния приблизителен размер и изготвяне на план на потребностите от капитал и източниците на финансиране.

Дидактически материали:

<i>Критерии за оценяване на изпитна тема № 7:</i>	Максимален брой точки
1. Дефинира понятието потребност от капитал. Анализира източниците на финансиране на предприемаческата дейност и базисните условия при получаване на банков кредит.	10
2. Разбира и обяснява факторите, които оказват влияние при определяне на потребностите от капитал.	20
3. Начертава примерен план на потребностите от капитал и източници за финансиране.	10
4. Анализира и оценява предимствата и недостатъците на лизинга и кредитите по програми за подпомагане на бизнеса за предприемачите.	10
5. Решава приложната задача.	10
Общ брой точки:	60

Изпитна тема № 8: Защита на околната среда.

План-тезис:

- Система за управление на околната среда – понятие и значение. Правна уредба. Разработване и внедряване на система за управление на околната среда.
- Сертифициране по ISO 14001.
- Европейска схема за екомаркировка.
- Българска национална схема за екомаркировка.
- Знак за екологичен продукт.

Приложна задача: Определяне на възможните въздействия на земеделско предприятие “Х” (с конкретизиран предмет на дейност) върху околната среда, по модела: дейност – аспект- въздействие (например: дейност = превозване на земеделската продукция; аспект = консумация на гориво; въздействие = замърсяване на въздуха) и предлагане на алтернативни решения за предотвратяване или намаляване на вредното въздействие.

Дидактически материали: Помощна таблица за попълване.

Критерии за оценяване на изпитна тема № 8:	Максимален брой точки
1. Дефинира същността на понятията система за управление на околната среда, екологичен знак и сертифициране.	10
2. Разбира и обяснява сертифицирането по ISO 14001, посочва нормативни актове.	10
3. Представя примерен модел на разработване и внедряване на система за управление на околната среда в едно предприятие.	20
4. Анализира и оценява ползите от внедряването на система за управление на околната среда.	10
5. Решава приложната задача.	10
Общ брой точки:	60

Изпитна тема № 9: Същност на управлението.

План-тезис:

- Обща характеристика и задачи на управлението.
- Субекти и обекти на управление.
- Особенности на управлението на земеделското стопанство.
- Стиллове на управление.

Приложна задача: Сравнява предимства и недостатъци на два стила на управление (по избор). Представя резултатите в табличен вид.

Дидактически материали:

Критерии за оценяване на изпитна тема № 9:	Максимален брой точки
1. Дефинира същността на понятията управление, субект и обект на управление, стил на управление.	10
2. Разбира, обяснява и анализира особеностите на управлението на земеделското стопанство.	20
3. Представя и анализира различни стиллове на управление.	15
4. Анализира и доказва връзката между стила на управление и успеха на предприятието.	5
5. Решава приложната задача.	10
Общ брой точки:	60

Изпитна тема № 10: Управленски функции.

План-тезис:

- Целеполагане.
- Планиране.
- Организиране.
- Контролиране и регулиране.

Приложна задача: Разпределяне на посочени примерни дейности, извършващи се в едно земеделско предприятие “X” по управленски функции. Обосноваване на решението.

Дидактически материали: Помощна таблица с примерни дейности за попълване.

Критерии за оценяване на изпитна тема № 10:	Максимален брой точки
1. Дефинира същността на понятията целеполагане, планиране, организиране, контролиране и регулиране.	10
2. Анализира функциите целеполагане, планиране, организиране, контролиране и регулиране.	20
3. Разбира, обяснява и анализира връзката между функциите на управлението.	10
4. Представя графично връзката между функциите на управление.	10
5. Решава приложната задача.	10
Общ брой точки:	60

Изпитна тема № 11: Цели на земеделското предприятие.

План-тезис:

- Цели на предприятието – понятие и значение.
- Видове цели на предприятието.
- Определяне и дефиниране на цели на предприятието.
- “Дърво на целите”.
- Конфликт на целите.

Приложна задача: Определяне вида на предварително формулирани цели на земеделско предприятие ”Х” и обосновка на решението.

Дидактически материали: Помощна таблица с формулирани цели на земеделско предприятие ”Х”.

Критерии за оценяване на изпитна тема № 11:	Максимален брой точки
1. Дефинира същността на понятията: цел, определяне, дефиниране и декомпозиране на цели и конфликт на целите.	10
2. Разбира и обяснява видовете цели на предприятието.	10
3. Представя и анализира изискванията и насоките при формулиране на целите и начини за разрешаване на конфликт на целите.	20
4. Анализира и оценява връзката между правилно определяне и формулиране на целите на предприятието и успехите му.	10
5. Решава приложната задача.	10
Общ брой точки:	60

Изпитна тема № 12: Стратегическо управление на земеделското стопанство.

План-тезис:

- Същност на стратегическото управление.
- Разработване на стратегия.
- Стратегии за развитие на земеделските стопанства: стратегия на растежа, стабилизационна стратегия, стратегия за оцеляване.
- Техники на разработване на оперативните планове на земеделските стопанства.

Приложна задача: Вземане на решение за избор на стратегия в определена икономическа ситуация на земеделско предприятие “Х”.

Дидактически материали: Описание на ситуацията.

Критерии за оценяване на изпитна тема № 12:	Максимален брой точки
1. Дефинира същността на понятията: стратегическо управление, визия, мисия, ценности, стратегия за развитие.	10
2. Разбира и обяснява процеса на разработване на стратегия (в стъпки).	20
3. Представя стратегии за развитие на земеделските стопанства.	10
4. Представя и анализира техники на разработване на оперативни планове на земеделските стопанства.	10
5. Решава приложната задача.	10
Общ брой точки:	60

Изпитна тема № 13: **Кооперация.**

План-тезис:

- Същност, учредяване и вписване на кооперацията.
- Органи на кооперацията.
- Имущество на кооперацията, разпределение на доходите.
- Европейско кооперативно дружество.
-

Приложна задача: Казус свързан с използване на средствата, получени от продажбата на недвижими имоти и дълготрайни материални активи на кооперацията.

Дидактически материали: Описание на казуса.

Критерии за оценяване на изпитна тема № 13:	Максимален брой точки
1. Дефинира същността на кооперацията и европейското кооперативно дружество като форма за организация на стопанска дейност.	10
2. Разбира и обяснява процеса на учредяване и вписване на кооперацията.	20
3. Посочва имуществото на кооперацията.	10
4. Представя и анализира разпределението на доходите.	
5. Решава приложната задача.	10
Общ брой точки:	60

Изпитна тема № 14: **Търговски сделки.**

План-тезис:

- Същност на търговските сделки.
- Видове търговски сделки.
- Общи правила за търговските сделки.
- Търговски обезпечения.

Приложна задача: Попълване на типов търговски договор.

Дидактически материали: Бланка на примерен търговски договор.

Критерии за оценяване на изпитна тема № 14:	Максимален брой точки
1. Посочва същността, видовете търговски сделки и източниците на правна уредба.	10
2. Представа и анализира общите правила за търговските сделки: сключване, изпълнение и неизпълнение.	25
3. Анализира видовете търговски обезпечения.	10
4. Сравнява сделките в гражданското и търговското право.	5
5. Решава приложната задача.	10
Общ брой точки:	60

Изпитна тема № 15: Трудов договор.

План-тезис:

- Същност, значение и характеристика на трудовия договор.
- Видове трудови договори.
- Съдържание на трудовия договор.
- Сключване, изпълнение, изменение и прекратяване на трудовия договор. Недействителност на трудовия договор.
- Задължение за регистрация на трудовите договори.

Приложна задача: Попълване на трудов договор.

Дидактически материали: Бланка на примерен трудов договор.

Критерии за оценяване на изпитна тема № 15:	Максимален брой точки
1. Дефинира същността, посочва значението и прави характеристика на трудовия договор.	10
2. Представа отделните видове трудови договори.	10
3. Анализира задължителните елементи на трудовия договор.	15
4. Проследява процедурата по сключване, изменение и прекратяване на трудовия договор.	15
5. Решава приложната задача.	10
Общ брой точки:	60

Изпитна тема № 16: Бизнес план.

План-тезис:

- Същност и значение на бизнес плана. Целеви групи.
- Структура на бизнес плана.
- Основни стъпки при изготвяне на бизнес план. Изисквания към бизнес плана.
- Оценка на бизнес плана.

Приложна задача: Изготвяне на примерно съдържание и съставяне на календарен план на дейностите (стъпките) за изработване на бизнес план по зададена бизнес идея и целева група.

Дидактически материали: Описание на ситуацията.

Критерии за оценяване на изпитна тема № 16:	Максимален брой точки
1. Дефинира същността, значението и целевите групи на бизнес плана.	10
2. Представя основните елементи на бизнес плана..	20
3. Планира основните стъпки при изготвяне на бизнес план.	10
4. Анализира изискванията и оценката на бизнес плана.	10
5. Решава приложната задача.	10
Общ брой точки:	60

Изпитна тема № 17: Организация на машинно -тракторния парк.

План-тезис:

- Характеристика на машинно - тракторния парк.
- Структура и състав.
- Организация на работния процес.
- Техническа осигуреност.

Приложна задача: Изготвяне на график на работен процес.

Дидактически материали: Описание на ситуацията.

Критерии за оценяване на изпитна тема № 17:	Максимален брой точки
1. Дефинира същността и значението на машинно -тракторния парк	10
2. Обяснява структурата.	20
3. Планира състава на машините.	10
4. Анализира техническата осигуреност.	10
5. Решава приложната задача.	10
Общ брой точки:	60

Изпитна тема № 18: Здравословни и безопасни условия на труд.

План-тезис:

- Задължения за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд. Нормативна уредба.
- Разработване на система за управление на здравословните и безопасни условия на труд в земеделско предприятие.
- Система за управление на здравето и безопасността при работа OHSAS 18000.
- Контрол и административно наказателна отговорност при осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд.

Приложна задача: Схематично представяне на ползата за предприятията и заинтересованите групи при въвеждане на система за управление на здравето и безопасността при работа.

Критерии за оценяване на изпитна тема № 17:	Максимален брой точки
1. Посочва задълженията за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд съгласно нормативната уредба.	10
2. Очертава стъпките при разработване на система за управление на здравословните и безопасни условия на труд в земеделско предприятие.	20
3. Оценява значението на системите за управление на здравето и безопасността при работа.	10
4. Посочва административно наказателната отговорност при осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд.	10
5. Решава приложната задача.	10
Общ брой точки:	60

Към всяка изпитна тема се добавя и приложна задача или казус. Приложните задачи (казуси) към всяка една от темите се разработват от учител (екип от учители), определен от директора на училището/ръководителя на обучаващата институция. Нивото на сложност на приложната задача или казуса да се дефинира съобразно с теоретичната част, например: ако въпросите в план-тезиса в повечето случаи изискват възпроизвеждане на наизустен материал, то приложната задача да бъде така формулирана, че да дава възможност за проверка на уменията за анализ, оценка, вземане на решение и т.н. В същото време приложната задача трябва да бъде съобразена и със степента на професионална квалификация на професията /специалността.

Комисията по оценяване на изпита по теория на професията и специалността, назначена със заповед на директора на училището/ръководителя на обучаващата институция, определя за всеки критерий конкретни показатели, чрез които да се диференцира конкретният брой присъдени точки.

IV. ДЪРЖАВЕН ИЗПИТ ПО ПРАКТИКА НА ПРОФЕСИЯТА И СПЕЦИАЛНОСТТА

1. Указания за съдържанието на индивидуалните практически задания

Чрез държавния изпит по практика на професията и специалността се проверяват и оценяват професионалните умения и компетентности на обучаваните, отговарящи на **трета** степен на професионална квалификация.

Изпитът по практика на професията и специалността се състои в разработване, презентация и защита на проект. Проектът може да бъде разработен под формата на предложение за финансиране на проект или бизнес план (по избор) по бизнес идея на самите обучавани.

Проектът може да бъде разработен, представен и защитен, както от един обучаван, така и от екип, в който са включени не повече от 3 (трима) обучавани.

Темите на проектите и екипите за разработването им се одобряват от директора на съответното училище. Към разработване на проектите се пристъпва след като всеки обучаван (всеки екип) получи указания по примера на *Приложение б (Примерно индивидуално практическо задание)* на настоящата програма, но не по-късно от началото на м. декември на текущата учебна година. Обучаваните получават указания за началната страница на проектите (например: пълното наименование на училището/обучаващата институция, имената на обучавания, квалификационната форма, темата на проекта, година и населено място), а така също и за минимален обем страници.

В процеса на разработване на проекта обучаваните получават методическа помощ (консултации) от учители, определени от директора на училището.

Презентацията и защитата на проекта се извършва пред комисия, назначена от директора на училището. Датата (датите) за презентация и защита на проектите се определя(т) от директора на училището, но не по-рано от началото на м. юни.

Проектът трябва да бъде предаден на хартиен носител на комисията 30 дни преди определената дата за презентация и защита.

Продължителността на презентацията и защитата на всеки проект е до 30 минути. Всяко училище трябва да осигури условия (зала, техника) за презентацията и защитата на проектите.

Предложението за финансиране на проект трябва да включва:

А. Техническа част на предложението за финансиране.

1. Заглавна страница (наименование на проекта; наименование на организацията; продължителност на проекта; стойност).
2. Представяне на организацията (история; управленска структура; опит и способност за изпълнение на проекта; проектен екип, основни лица от управителното тяло и персонала и тяхната роля в проекта и др.).
3. Резюме (вход – дейност – изход – ефект).
4. Обосновка (информация за необходимостта довела до създаването на проекта).
5. Цели на проекта. Основна цел на проекта.
6. Целева група.
7. Дейности (логична връзка между проблем, цел и задачи; календарен план на дейностите).
8. Ресурси (представяне на трите области: дейност, срокове и разходи/ресурси).
9. Партньори.
10. Очаквани резултати.
11. Изграждане на система за оценка и контрол на изпълнението.
12. Рискове.
13. Устойчивост (дългосрочно въздействие на проекта; начин на възпроизвеждане на проекта; как ще продължи действието на проекта след неговото приключване).
14. Логическа рамка на проекта.

Б. Финансова част.

15. Видове разходи. Характеристика.
16. Остойносттаване на проектните дейности.
17. Обобщен бюджет на проекта.

В. Приложения.

18. Документи, необходими при кандидатстване за финансиране (*информационна диплома*, маркетингови проучвания, документи, представящи управлението на организацията и др.)
19. Придружително писмо.

Г. Заключение.

Бизнес планът трябва да включва:

1. Представяне на предприятието.
2. Резюме.
3. Мисия на предприятието.
4. Цели на предприятието. Основна цел.
5. Маркетингов анализ: Анализ на пазара. Сегментиране на пазара. Капацитет на пазара. Конкуренция.
6. Маркетингов план: Продукт. Цена. Дистрибуция. Промоция и реклама. План за продажбите.

7. Производствен процес и производствен план: Описание на производствения процес (локализация, помещения, машини и оборудване, съпътстваща инфраструктура...). Производствен план. Материали.
8. Организация и управление. Структура на собствеността и правна форма. Организационно-управленска структура. Осигуряване на бизнеса с персонал.
9. Финансови прогнози: План за продажбите. Прогнозни отчети за приходите и разходите. Инвестиционни разходи. Прогнозен баланс. Прогнози за очакваните парични потоци.
10. Равнище на ключови финансови коефициенти. Оценка на инвестиционните разходи (настояща и нетна стойност на инвестициите, срок на откупуване).
11. Необходимост от финансиране: Описание на източниците на финансиране (в т.ч. предназначението на кредитите). Погасителен план на кредита.
12. Оценка на риска: Прогнозирани заплахи. Анализ на критичните съотношения. Пътища за преодоляване на риска.

2. Критерии за оценяване

Комисията по провеждане и оценяване на изпита по практика по професията и специалността, назначена със заповед на директора на училището/ръководителя на обучаващата институция се ръководи от критериите и показателите, представени в таблицата.

№	КРИТЕРИИ	ПОКАЗАТЕЛИ	Максимален брой точки
1.	Изисквания и срокове.	- проектът съответства на зададените параметри (брой страници и форма); - спазен е крайният срок за предаване на проекта (изпълнява задачата в поставения срок);	5
2.	Качество на изпълнението на проекта.	- всяка част от съдържанието на проекта е разработена пълно и съдържа нужните анализи, изводи и др. (съгласно указанията); - теоретичната част е подкрепена с графично представяне на резултатите.	40
3.	Ефективна презентация на проекта.	- добре планирана и структурирана презентация (въведение, изложение, дискусия, заключение); - целесъобразна употреба на средства за презентация; - подготвени материали за презентацията (помощни средства за онагледяване, примери, факти, твърдения, аргументи, сравнения и др.); - представяне на презентатора (говор, зрителен контакт, положение на тялото, движения, начин и стил на изразяване, мимики и жестове).	10
4.	Защита на проекта.	- показва убедителна аргументация и компетентност в изложението; - обосновава резултатите от проучването и направените анализи, изводи, прогнози и др.	5

В колона максимален брой точки са записани точките, които се поставят при пълно, вярно и точно изпълнение на показателите. Непълният отговор се оценява с част от точките за верен и пълен отговор.

V. СИСТЕМА ЗА ОЦЕНЯВАНЕ

Системата на оценяване е точкова. Максималният брой точки за оценяване на всяка тема и на проекта е 60. В колоните “максимален брой точки” са посочени точките, които се поставят при пълно, вярно и точно изпълнение на всички показатели за съответния критерий. При непълно изпълнение на показател за съответния критерий се отнемат точки от максималния брой. При невярно и неточно изпълнение на показател се поставят 0 точки.

Преминаването от точки в цифрова оценка съгласно чл. 7, ал. 4 от Наредба № 3 от 2003 г. за системата на оценяване се извършва по следната формула:

Цифрова оценка = общият брой точки от всички критерии : 10

Получената цифрова оценка се изчислява с точност до 0,01.

Оценяването на писмените работи от държавния изпит по теория е в съответствие с чл.46 от Наредба № 3 от 2003 г. за системата на оценяване.

Изпълнението на практическото задание от държавния изпит по практика се оценява в съответствие с чл.48 от Наредба № 3 от 2003 г. за системата на оценяване.

VI. ПРЕПОРЪЧИТЕЛНА ЛИТЕРАТУРА

1. М. Маринов, Управление на земеделското стопанство, изд. Мартилен, София, 2004 год.
2. Кънчев Ив. и колектив, Икономика и организация на земеделските стопанства, изд. “Мартилен”, София, 2002 г.
3. Богданова М., Аграрно планиране, АИ “Ценов”, Свищов, 2005 г.
4. М. Богданова, Аграрно планиране, АИ „Ценов”, Свищов, 2005 г.
5. Ив Кънчев и колектив, Икономика и мениджмънт на земеделските стопанства, София, изд. Мартилен, 2004 г.
6. Младенова, М., Кънева Кр. и колектив, Обща аграрна политика на европейския съюз, изд. ”Виденов и син” ООД, София, 2002 г.
7. Генов Г., Панушев Е., За по-голям и по-силен Европейски съюз, ”Некст”, София, 2001 г.
8. Йоханес Линднер и колектив, Предприемачество и мениджмънт – 1, изд. Дионис, София, 2007 г.
9. Предприемачество и мениджмънт, проф. д.ик.н. Кирил Тодоров, изд. Мартилен, София, 2004 г.
10. Попов Г., Икономика на предприятието, том I., изд. “ Мартилен”, София, 2005 г.
11. Войкова Ант., Георгиева М., Икономика , изд. ”Мартилен”, София , 2005 г.
12. Николов ,Н., Войкова Ант., Икономика, маркетинг и мениджмънт, изд. “Мартилен “, София, 2002 г.
13. Доганов Д., Младенов Здр., Панова Р., Маркетинг, ИК “Люрен”, София, 1999 г.
14. Велев Мл., Мениджмънт на маркетинга , ИК “Люрен”, София, 2003 г.
15. Наредба за структурата и организацията на работната заплата.
16. Закон за здравословни и безопасни условия на труд.
17. Търговски закон.
18. Закон за кооперациите.
19. Регламент (ЕО) 1435/2003 на Съвета на Европейския съюз.
20. Закон за опазване на околната среда.
21. Закон за здравословни и безопасни условия на труд.
22. Кодекс на труда.

VII. АВТОРСКИ КОЛЕКТИВ

1. Красимира Бакалова – Професионална гимназия по лозарство и винарство, гр. Плевен
2. Горанка Недева – Национална финансово-стопанска гимназия, гр. София

VIII. ПРИЛОЖЕНИЯ

а) Примерен изпитен билет

.....
(пълно наименование на училището/обучаващата институция)

**ДЪРЖАВЕН ИЗПИТ ПО ТЕОРИЯ НА ПРОФЕСИЯТА И СПЕЦИАЛНОСТТА
ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ТРЕТА СТЕПЕН НА ПРОФЕСИОНАЛНА
КВАЛИФИКАЦИЯ**

**по професията 345010 Икономист-мениджър
специалността 3450103 Земеделско стопанство**

Изпитен билет № 1

Изпитна тема: Аграрна политика на Европейския съюз.

(изписва се точното наименование на темата)

План-тезис:

Същност и значение на аграрната политика на Европейския съюз. Цели на аграрната политика. Етапи в развитието на общата аграрна политика.

Приложна задача:

Схематизира етапите в развитието на общата аграрна политика на Европейския съюз с акценти: времеви периоди, цели и страни-участнички.

Описание на дидактическите материали: Информация за аграрната политика на Европейския съюз с оглед изпълнението на приложната задача.

Председател на изпитната комисия:.....
(име, фамилия) (подпис)

Директор/Ръководител на обучаващата институция:.....
(име, фамилия) (подпис)

(печат на училището/обучаващата институция)

б) Примерно индивидуално практическо задание

.....
(пълно наименование на училището/обучаващата институция)

ДЪРЖАВЕН ИЗПИТ ПО ПРАКТИКА НА ПРОФЕСИЯТА И СПЕЦИАЛНОСТТА ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ТРЕТА СТЕПЕН НА ПРОФЕСИОНАЛНА КВАЛИФИКАЦИЯ

по професията 345010 Икономист-мениджър
специалността 3450103 Земеделско стопанство

И н д и в и д у а л н о п р а к т и ч е с к о з а д а н и е № 1

На ученика/обучавания .....
(трите имена на ученика/обучавания/обучаваните)

от .....клас/курс,
начална дата на разработване на проекта: .....
дата на предаване на проекта: .....
дата на презентация и защита на проекта: .....

1. Да се разработи, презентира и защити проект под формата на *Бизнес план за бизнес идея - създаване на лозов масив*.

2. Указания (инструкции/изисквания) за изпълнение на практическото задание:

Бизнес планът трябва да:

- е в обем не по-малко от 20 печатни страници;
- включва всички елементи от структурата на бизнес плана;
- съдържа резултати от проучвания, графики, таблици, диаграми;
- съдържа декларация за авторство от автора/авторския колектив;
- се предаде на хартиен носител, формат А4;
- се предаде на комисията 30 дни преди определената дата за презентация и защита;

УЧЕНИК/ОБУЧАВАН: .....
(име, фамилия) (подпис)

Председател на изпитната комисия: .....
(име, фамилия) (подпис)

Директор/Ръководител на обучаващата институция: .....
(име, фамилия) (подпис)
(печат училището/обучаващата институция)